

De violiste van Auschwitz

boekerij.nl

Ellie Midwood

De violiste van Auschwitz

Ooit speelde Alma voor uitverkochte zalen.
Nu maakt haar muziek het verschil tussen leven en dood.

ISBN 978-90-492-0298-9

ISBN 978-94-023-1900-2 (e-book)

ISBN 978-90-528-6509-6 (audio)

NUR 302

Oorspronkelijke titel: *The Violinist of Auschwitz*

Vertaling: Textcase

Omslagontwerp: Sarah Whittaker, bewerkt door

DPS Design & Prepress Studio

Omslagbeeld: © Trevillion & Shutterstock

Zetwerk: Textcase

First published in Great Britain in 2020 by Storyfire Ltd trading as Bookouture.

© 2020 Ellie Midwood

© 2022 Nederlandse vertaling Meulenhoff Boekerij bv, Amsterdam

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Aan mijn moeder en grootmoeder, de twee sterkste vrouwen die ik ken.

Jullie hebben me geleerd een krijger te zijn
en hoe ik daarover moet schrijven.

Dank jullie wel.

Proloog

Auschwitz-Birkenau, 4 april 1944

Er zou geen staande ovatie zijn vanavond. Niet voor haar, in ieder geval. Met haar ogen strak op de scheur in de muur aan de overkant van de kamer gericht, speelden Alma's vingers met een glazen flesje dat gevuld was met een heldere vloeistof. Het had haar een maand gekost om het te bemachtigen via een van de gevangenen van sectie-Kanada. Wekenlang had hij getalmd en allerlei uitvluchten gezocht – Hij zou haar graag helpen, maar wat ze wilde was nergens te vinden. Enkel de Duitse dokters hadden het in hun bezit en niet de plaatselijke artsen en hij wist niet welke van de Duitsers om te kopen waren. Hij was niet bepaald bevriend met hen, zoals ze zich ongetwijfeld kon voorstellen – in de hoop dat ze van gedachten zou veranderen. Alma had geluisterd en geknikt en was halsstarrig blijven antwoorden dat het geen probleem was, en dat ze bereid was te wachten zo lang als nodig was tot ze hem uitgeput had en hij zich uiteindelijk had overgegeven.

'Dit is waar je om vroeg. Het beste dat te vinden is, werd me verteld. Werkt het best als het geïnjecteerd wordt, maar je kunt het ook slikken als je wil. Dat duurt alleen wat langer.'

'Dank je. Je krijgt mijn viool als betaling nadat–'

'Ik wil er niks voor hebben.' Een resolute schok met zijn hoofd en zijn blik op de grond gericht, platgetreden door de voeten van duizenden gevangenen van wie de meesten intussen verdwenen en vergeten waren. *'Het is ergens mee vermengd dus je zult weinig pijn hebben voordat...'* Hij maakte zijn zin niet af, keek haar enkel bedroefd aan, met zijn smekende blauwe ogen, de handen gebald in zijn zakken.

Flauwtjes glimlachend strekte Alma haar hand uit en kneep lichtjes in zijn pols, dankbaar voor zijn hulp.

Pijn. Als hij de omvang van de pijn gekend had die ze de afgelopen weken gevoeld had, dan zou hij haar niet zolang met dit onnodige getreuzel gekweld hebben. Dit, dit zou haar pijn wegnemen, niet veroorzaken.

Een dwingende klop op de deur rukte Alma uit haar gedachten.

Vlug liet ze het flesje in de zak van haar zwarte jurk glijden, vouwde haar handen samen en rechtte haar schouders. ‘Ja?’

Zippy, een mandolinespeelster, Alma’s vertrouweling en vriendin van wie ze intussen van was gaan houden als van een zus, stak haar hoofd naar binnen. ‘Lagerführerin Mandl is er! We zijn klaar om te beginnen.’

Terwijl ze het meisje begroette met een knikje, pakte Alma haar vioolkoffer, een dirigeerstokje en bladmuziek van de tafel. Op weg naar buiten wierp ze een laatste kritische blik in de spiegel.

De leden van het vrouwenorkest werden gezien als bevoorrechte gevangenen. De zogenaamde kampelite, waarvan de leden burgerkledij droegen en hun haar mochten behouden. De gelukkigen, die hun ruggen niet hoefden te breken in de steengroeven of bang hoefden te zijn voor de gevreesde selecties. Huisdieren van de nazi’s, goed doorvoed en van mishandelingen die de anderen dagelijks moesten ondergaan, gespaard gebleven. ‘Een uitstekende regeling. Waarom zou je klagen?’ Zippy’s exacte woorden. Maar er was weinig waardigheid in zo’n vernederende manier van leven, wanneer iemands reden van bestaan weggenomen werd. Niet zomaar weggenomen, maar weggerukt, midden in de nacht, op de wreedst denkbare manier, verstikt, verbrand, gedumpt in een meer, gereduceerd tot een berg as, tot er niets overbleef dan enkel de herinnering eraan.

De herinnering en de pijn – dof, nooit eindigend, langzaam haar eigen binnenste vergiftigend.

Zich bewust van het flesje in haar zak, streek Alma haar donkere lokken met één hand glad en trok ze haar witte kanten kraag recht.

Vanavond zou haar laatste optreden worden. Ze kon er maar net zo goed piekfijn uitzien.

Auschwitz, juli 1943

Tijdens de heiige namiddag stond blok 10 er stil en snikheet bij. Af en toe deed een verpleegster zonder enige haast haar ronde, controlerend op verse lijken. Om de paar dagen waren er altijd weer nieuwe. Niet dat Alma ze telde – ze had haar eigen koorts om zich zorgen over te maken – maar ze hoorde hoe de verpleegsters ze zo nu en dan uit hun bedden trokken, door haar onrustige slaap heen. Sommigen waren al ziek toen ze samen met Alma de trein in gedreven werden in Drancy, het Franse doorgangskamp. Sommigen werden ziek tijdens de reis en dat was niet verwonderlijk, gezien het feit dat ze opeengepakt zaten als sardientjes in een blik, zestig personen per veewagen. Sommigen stierven als gevolg van mislukte experimenten, hier in Auschwitz.

Langzaam dwaalde Alma's blik door de ruimte. Die was nogal groot, met bedden zo dicht bijeen dat de verpleegsters moeite hadden om ertussen te komen. Maar het ergst van alles was de stank, de afschuwelijke, allesoverheersende stank van klam zweet, stinkende adem, afstervend vlees en bevuilde kleren die je deed kokhalzen.

In tegenstelling tot de anderen was Alma's groep niet in quarantaine geplaatst bij aankomst, noch werd ze onmiddellijk naar het gas geleid. In plaats daarvan hadden ze het twijfelachtige geluk hier te belanden, in het experimentenblok – een twee verdiepingen hoog bakstenen gebouw met gesloten luiken om zijn duistere geheimen tegen nieuwsgierige ogen te beschermen.

Soms hadden de verpleegsters medelijden met hen en openden de ramen om gedurende een paar kostbare momenten het gebouw te luchten. Helaas veroorzaakte dit vaak meer slechts dan goeds. Zwermen muggen en vliegen werden aangetrokken door de stank en kwamen massaal naar binnen. Eenmaal in het pand vielen ze de uitgemergelde lichamen met een niet te stuiten honger aan, waarbij ze ziekten verspreidden en de kermende vrouwen martelden met hun onophoudelijke gebijt en gezoem. Meer geïnfecteerde wonden, meer lijken weggehaald door de kaalgeschoren opzichters, een van hen noteerde steevast de nummers van de overledenen in haar papieren om die later te overhandigen aan hun superieur, de ss'er dr. Clauberg. Het beruchte Duitse bewind, gehandhaafd door Joodse gevangenen. Alma zag al snel de ironie van deze trieste stand van zaken.

Op de eerste dag in het blok was ze zo naïef geweest te vragen om medicatie tegen haar koorts, maar ze werd enkel uitgelachen. Ze verzamelde zoveel waardigheid als mogelijk was onder de omstandigheden – een hopeloze onderneming als je als een schaap geschoren was en een nummer gekregen had in plaats van je naam – en informeerde naar de röntgenapparaten die ze had gezien in twee kamers op de begane grond, maar ook die vraag werd genegeerd door de verpleegsters.

‘Bemoei je met je eigen zaken.’ Tot zover het antwoord van Blockälteste Hellinger, een blonde vrouw met een streng gezicht en de armband van blokoudste om haar linkerbiceps. Het leek erop dat de verpleegsters, ook al waren ze zelf gevangenen, zich niet haastten om vriendschap te sluiten met de nieuwkomers.

‘Ik begrijp dat dit niet het Ritz is, maar de gastvrijheid laat hier nogal te wensen over,’ had Alma koeltjes opgemerkt.

Overrompeld keek de verpleegster op van haar klembord en knipperde met haar ogen naar de nieuwe gevangene. Het hele blok viel op slag stil. Alle ogen waren plotseling op haar gericht. Het viel Alma op dat tegenspreken hier niet vaak gebeurde.

‘Frans transport?’ vroeg Hellinger op een ijzige toon aan Alma. Ze sprak

correct Duits, maar met een zwaar Hongaars accent. ‘Dat had ik kunnen raden. De verwaandste grieten komen daar vandaan.’

‘Ik ben Oostenrijkse,’ zei Alma met een glimlach.

‘Nog beter zelfs. Ambities van het Oude Keizerrijk. De ss zal je houding snel genoeg bijstellen, Uwe Hoogheid.’

‘Dat zou je wel willen, nietwaar?’

Tot haar grote verbazing haalde Hellinger onverschillig haar schouders op. ‘Maakt mij niet uit. Ik ben aangesteld als blokoudste om over de orde te waken, niet om me over jullie druk te maken. De helft van jullie zal het tegen het eind van volgende week begeven en de andere helft wordt de komende drie maanden door de schoorsteen gejaagd, als je geluk hebt dat je het na de procedure nog zo lang volhoudt tenminste.’

De procedure.

Alma was op de hoogte van de postoperatieve afdeling naast de hunne, maar de toegang daartoe was beperkt.

‘Geef me dan maar op als vrijwilliger,’ zei ze pinnig. Als een in het nauw gedreven dier beet ze haar tanden op elkaar in een laatste poging tot zinloze zelfverloochening, niet zozeer om de vijand te verwonden, maar eerder om zichzelf ervan te overtuigen dat ze niet bang was. ‘Het kan mij niet schelen. Hoe sneller het voorbij is, hoe beter.’

Alma had verwacht dat er een uitbarsting zou volgen, de gevangenen werden hier bij de geringste provocatie in elkaar geslagen, maar de blokoudste bleef opvallend stil. Hellinger leek even iets te overwegen en wenkte Alma toen haar te volgen. Haar rug met argusogen bekijkend, volgde Alma de hoofdzuster naar de zwak verlichte gang waar ze bij de deur van de postoperatieve afdeling stond en die voor Alma openhield. Toen Alma bedenkelijk dichterbij kwam, maakte ze een spottend gebaar met haar hand – Na u, Hoogheid.

Op de afdeling was de lucht nog smeriger. Hellinger stopte bij het eerste bed, waarin een vrouw lag met een gezicht zo spookachtig wit en parelend

van het zweet dat het leek op een dodenmasker van gesmolten was.

Met een ijzingwekkende nonchalance rukte Hellinger de zoom van het gewaad van de vrouw omhoog. Alma voelde haar maag samentrekken van walging, toch stelde ze alles in het werk om ervoor te zorgen dat de emotie niet van haar gezicht af te lezen zou zijn. Een zwarte korst bedekte de ruwe, rode huid waar de blaren op de buik van de vrouw waren opengebarsten. Net boven haar schaambeek rees een lange, ruw dichtgenaaide snee in lelijke bobbels omhoog, die een misselijkmakende stank verspreidde.

‘Bloedeloze sterilisatie,’ legde Hellinger uit met de monotone stem van een professor. ‘Een exorbitant hoge dosis straling toegebracht op de eierstokken, gevolgd door hun chirurgische verwijdering om te zien of de procedure succesvol was. De röntgenstralen zijn zo krachtig dat ze zware brandwonden veroorzaken. De operatie zelf wordt grotendeels zonder verdoving uitgevoerd. Zoals je kunt zien, is dit geval behoorlijk geïnfecteerd, niet dat dokter Clauberg daar bezorgd over is. Ze proberen de optimale dosis te berekenen om zulke extreme brandwonden te voorkomen, maar tot dusver is dit het resultaat.’ Ze bedekte de buik van de vrouw en wierp Alma een scherpe blik toe.

Een hele tijd bleef Alma roerloos staan. ‘Zit er een systeem in?’ vroeg ze uiteindelijk, nadat ze haar stem had teruggevonden. ‘Hun methode om gevangenen te selecteren, bedoel ik.’

‘Het zijn Duitsers.’ Hellinger glimlachte voor de eerste keer. Hoewel het voor Alma eerder een grimas leek. ‘Alles gebeurt in volmaakt numerieke volgorde. Tot nu toe zijn ze klaar met de nummers 50204 tot 50252.’

Alma keek naar haar linkeronderarm, waar haar eigen nummer, 50381, in lichtblauwe inkt was getatoeëerd.

Hellinger keek er ook naar. Haar gezicht verzachtte een beetje.

Alma wierp een scherpe blik omhoog. Er stond opnieuw vastberadenheid in haar zwarte ogen te lezen. ‘Mag ik je misschien om een gunst vragen?’

Hellinger haalde haar schouders op.

‘Is het mogelijk om hier een viool te bemachtigen?’

‘Een viool?’

Blijkbaar was vragen om een muziekinstrument in Auschwitz net zo ongehoord als je overste tegenspeken.

‘Ben je violist of zoiets?’

‘Zoiets. Ik heb al acht maanden niet meer gespeeld. Ik begrijp dat ik niet veel tijd heb. Ik zou heel graag nog een laatste keer spelen, als dat mogelijk is. Als zoiets als de laatste wens van een veroordeelde nog bestaat op een plek als deze.’

Hellinger beloofde te kijken wat ze kon doen. Ze wierp een blik op Alma’s bleke hand, alsof ze een moment overwoog die even vast te houden, maar bedacht zich op het laatste moment en verliet abrupt de zaal. Hoop geven aan de veroordeelden was simpelweg wreed. Alma bleef staan tegenover die onbeweeglijke schim van een vrouw en benijdde degenen die bij aankomst vergast werden.

Elke eindeloze dag was hetzelfde. Dezelfde blokroutine die je tot waanzin dreef. Modderwater als ontbijt, de Duitsers noemden het koffie. Dokter. Clauberg die zijn rondes deed: ‘Doe je mond open, laat me je tanden zien.’ Een Franse vrouw die in een hoekje in het Latijn aan het bidden was. Ze wiegde naar voren en naar achteren en had haar handen zo stevig gevouwen dat haar knokkels wit werden.

Nog meer modderig water voor de lunch, de Duitsers noemden het soep. De gelukkigen vinden een stuk rotte raap in hun soep. Sylvia Friedmann, een Joodse gevangenisverpleegster en de eerste assistente van dokter Clauberg, las de nummers op haar lijst voor. De vrouw in de hoek schommelde heviger, ze spartelde en huilde toen de twee handhavers haar uit de zaal en de gang door sleepten. Een verstikkende, beklemmende stilte.

Hellinger verzamelde de lakens en nachtjaponnen voor desinfectie. Naakte, geschoren vrouwen stonden in de rij, opnieuw dokter Clauberg,

knijpend in hun borsten deze keer. Iemand moest een zwangere vrouw gemeld hebben. Dokter Clauberg, met een grijns van oor tot oor, wreef met zijn vingers voor het gezicht van de vrouw tegen elkaar: ‘Melk!’ Ze ging gedwee mee, geen handhavers deze keer.

Etenstijd. Een stuk zaagselbrood en wat margarine op hun handpalmen, apathisch afgelikt door de vrouwen. Een Belgisch meisje in het aangrenzende stapelbed lag met haar hoofd onder de deken en hilde zachtjes om haar moeder. Onderdrukt, jammerlijk snikken in de stof, alsof ze niemand wilde storen met haar verdriet.

Nacht. Tranen in ieder stapelbed rondom dat van Alma. Gedempte gebeden. Namen van geliefden werden uren herhaald in eindeloze *kaddisjen* die ze niet langer kon verdragen.

Eindelijk stilte. Het zilveren maanlicht viel door de kieren van een luik op Alma’s armen. Een onzichtbare viool tegen haar schouder. Haar vingers fladderend over de hals van de viool als de vleugels van een vlinder. Een strijkstok in haar rechterhand die de snaren kust. Buiten voeren de *Sanka’s*, gecamoufleerd als vrachtwagens van het Rode Kruis, de lichamen weg van het aangrenzende blok 11. Alma had ze vluchtig gezien door de kieren van de luiken, vertrekkend in de richting van het crematorium. In haar hoofd speelde ze Strauss, *Geschichten aus dem Wienerwald*.

Muziek.

Vrede.

Rust.

Een wereld waarin een plaats als Auschwitz het morele recht niet had om te bestaan.

‘Alma? Alma Rosé?’

De jonge verpleegster met haar frisse, mooie gezicht die Hellinger naar de afdeling bracht, sprak Duits met een sterk Nederlands accent. Ze werd overspoeld door een warme golf van herinneringen, aan gelukkiger tijden

in Nederland waar verschillende Nederlandse families haar, op de vlucht voor de nazi's, onderdak boden. De seizoenen wisselden in het door oorlog geteisterde Europa, maar de loyaliteit van haar gastheren deed dit niet. Met gevaar voor eigen leven hadden ze Alma verborgen gehouden voor de Gestapo en niets in ruil gevraagd, behalve een beetje van haar prachtige muziek. Alma had maar al te graag aan hun verzoeken voldaan. Ze dankte haar leven en vrijheid aan deze dappere, onbaatzuchtige mensen. Hun gastvrijheid terugbetalen met haar muziek was het minste wat ze kon doen. Ze hadden haar van woning naar woning verhuisd toen de geruchten over razzia's door de Gestapo verontrustende proporties aannamen, maar waar ze ook ondergedoken zat, ze had zich altijd welkom en thuis gevoeld.

Natuurlijk herkende Alma het gezicht van het jonge meisje dat voor haar stond. Alma zou nooit de warme glimlach vergeten van iemand die haar zo lang veiligheid had geboden. Hoewel het het meisje aanzienlijk meer tijd kostte voor ze haar herkende. Alma had haar spiegelbeeld al dagen niet meer gezien – of waren het weken? – maar ze kon zich heel goed voorstellen wat een treurige aanblik ze bood. Niet langer een gevierd violiste in een elegante avondjapon met een open rug, zoveel was duidelijk.

‘Magda, weet je wie dit is? Dit is Alma Rosé!’ De verpleegster keek stralend naar Blockälteste Hellinger. ‘Ze is violiste, heel beroemd in Oostenrijk!’ Alma’s zwijgen verkeerd interpreterend, haastte de verpleegster zich uit te leggen: ‘Mijn naam is Ima van Esso. U speelde bij ons thuis in Amsterdam. In 1942, een sonate van Telemann, weet u nog?’

Natuurlijk wist ze dat nog. Een warm huis, verwarmd tegen alle Duitse voorschriften in, een illegaal samenzijn van muziekliefhebbers, niet bij elkaar passende, elegante stoelen in een halve cirkel geplaatst, vrouwen in avondjurken en mannen in maatpakken, alle ogen op haar gericht: de vrouw die ze hadden aanbeden en waarvoor ze de toorn van de Gestapo riskeerden, enkel om haar nog eens te horen spelen.

‘Jij begeleidde me. Op de fluit.’ Op de een of andere manier lukte het Alma

de woorden uit te spreken. De herinneringen sneden. Het was vreemd om Ima's hand weer in de hare te houden. Het was een vreugdeloos weerzien vanwege de verkeerde omstandigheid. De laatste keer dat ze afscheid namen, was Alma nog een vrije vrouw.

Ima schonk haar een stralende glimlach. 'Ja! Zo aardig dat u dat onthouden hebt. Ik was zo'n amateur... u vond mij ongetwijfeld beneden uw niveau.'

Alma voelde het begin van een trilling in haar onderlip en beet er hard op. 'Onzin. Je speelde voortreffelijk.' Alma was er trots op dat ze haar stem zo kalm kon laten klinken. De zelf toegebrachte pijn deed zijn werk, als altijd.

Magda Hellinger floot zachtjes tussen haar tanden. 'Een beroemdheid, dus? Waarom heb je dat niet gezegd toen je me om die verdomde viool vroeg?'

'Moet iemand een beroemdheid zijn om hier viool te mogen spelen?' vroeg Alma, scherper dan ze had bedoeld.

'Niet per se, maar het helpt wel als je er een probeert te bemachtigen,' legde Hellinger uit. 'Om dingen in Auschwitz te regelen, moet veel werk verzet worden. Het zal me wat kosten, een viool voor jou te bemachtigen. De enige die iets van muziek weet, is deze kleine Fräulein. Neem het me niet kwalijk, maar ik moest het eerst bij haar nagaan.'

Ima trok al aan Magda's mouw terwijl ze met haar smekende ogen het gezicht van de Blockälteste afzocht. 'O, Magda, alsjeblieft, haal hem voor haar! Je valt om van verbazing als je eenmaal hoort hoe prachtig ze kan spelen. Een echte virtuoos, je kunt me op mijn woord geloven. Het voelt meteen alsof je in de Wiener Philharmoniker zit.'

'Wiener Philharmoniker, vast wel,' mopperde Magda binnensmonds en wierp een blik in de richting van de deur. 'Zelfs als ik er via Zippy een krijg, hoe moet ze hier dan in het geheim spelen? Of stel je voor dat we hier openlijk een concert geven, recht onder dokter Claubergs neus?'

‘Dokter Clauberg en de ss Blockführerin vertrekken om zes uur.’ Ima weigerde zich over te geven. ‘Ze komen pas de volgende morgen terug. Het kamp zal zo goed als verlaten zijn. We stellen een paar meisjes op als bewakers zodat ze ons meteen kunnen waarschuwen als iemand het blok nadert.’

‘En blok 11 dan? Denk je niet dat ze haar zullen horen spelen?’

Na een pauze haalde Ima haar schouders op en verscheen er een zachte, treurige glimlach op haar gezicht. ‘Daar zitten allemaal veroordeelden. Denk je echt dat ze het laatste mooie dat ze horen voor ze naar de muur gaan, bij de ss zullen melden?’

Tot Alma’s grote verbazing presenteerde Magda haar de volgende dag een viool. Met een geniepige blik haalde de blokoudste hem uit de kussensloop en hield hem met zichtbare trots voor de ogen van de verbijsterde Alma.

‘Zippy doet je de groeten.’

Alma greep naar de hals van de viool met een honger die andere gevangenen alleen vertoonden bij het zien van brood. ‘Wie is Zippy?’ vroeg Alma, voornamelijk uit beleefdheid.

Al haar aandacht was gericht op het instrument, waaraan nog steeds strohalmen kleefden afkomstig uit de schuilplaats waaruit hij was gehaald. Langzaam en met grote eerbied streelden Alma’s vingers de lijnen van de viool. Het was acht maanden geleden, acht ondraaglijk lange maanden dat zij haar eigen Guadagnini had vastgehouden, haar trouwe metgezel die ze had moeten achterlaten bij haar minnaar in Utrecht.

Er stakte iets in haar keel toen Alma zich Leonards warme handen op haar natte wangen herinnerde en zijn beloften dat ze vast en zeker voor ze het wist terug zou zijn en dat haar viool daar bij hem zou zijn, wachtend op haar terugkeer, net zoals hij dat deed...

Met een plotseling ijzingwekkend cynisme vroeg ze zich af wier bed haar Leonard nu warm aan het houden was, net als Heini voor hem. In de

loop van de afgelopen jaren was Alma gewend geraakt aan het verraad van mannen. Haar Guadagnini was bij haar toen haar eerste echtgenoot Váša om een scheiding vroeg, hij was nog steeds bij haar toen haar minnaar Heini was gevlucht, haar achterlatend om voor zichzelf te zorgen in het vooroorlogse Londen. Het idee dat Alma de kostwinner van het gezin zou zijn, sprak hem niet aan, evenmin als het ongemak om met een schone lei te moeten beginnen met een vrouw van wie hij zwoer meer te houden dan van het leven, enkele weken voor ze hun geboorteland Oostenrijk verlieten, met Alma's vader op sleeptouw. Die arme Heinrich, mijmerde Alma met een grijns, had niet eens het lef om haar in de ogen te kijken voordat hij zich haastig terugtrok. Zij vluchtte uit Oostenrijk om haar leven te redden, hij vluchtte terug naar Wenen om het zijne te redden, een comfortabel leven zonder onnodige ontberingen.

‘Wie is Zippy?’ Magda snoof zachtjes, met een samenzweerderige blik om zich heen. ‘Dat is voor mij een weet en voor jou een vraag. Welnu, verstop hem en peins er niet over hem aan te raken tot ik je persoonlijk zeg dat het veilig is. Begrepen?’

‘Ja.’

‘Je wordt geacht te zeggen: “Jawohl, Blockälteste”’. Toen Alma scherp naar haar opkeek, verzachtte Magda het bevel met een onverwachte glimlach. ‘Je hoeft je niet van hun idiote militaire repliek te bedienen als wij meiden onder elkaar zijn hier. Maar je moet het wel doen als de ss-bewakers, dokter Clauberg, of dokter Wirths erbij zijn. En je moet hun ook op dezelfde manier antwoorden of je krijgt zweepslagen op je rug. Nou, niet van dokter Wirths, hij is in wezen een redelijk man en niet gewelddadig van aard. Het is trouwens dankzij hem dat we lakens, nachtjaponnen, handdoeken en zelfs zeep in ons blok hebben. Maar de anderen zijn verre van vrijgevig. Ze zijn erg op discipline gesteld, de ss'ers.’

Alsof ze haar niet gehoord had, bleef Alma met een gelukzalige glimlach naar de viool staren.

Magda Hellinger had zich al omgedraaid om weg te gaan, toen ze onverwachts ‘Dank u, Blockälteste’ hoorde zeggen.

Tegen beter weten in ontdekte Magda dat ze grijnsde. ‘Graag gedaan, Hoogheid.’

Die avond kleurde de ondergaande zon de onderbuiken van de wolken zachtroze. Overal in het kamp heerste stilte nadat de buitentroepen waren binnengemarcheerd. De waakhonden sliepen in hun kooien, opgesloten voor de nacht. Alleen blok 10 verkeerde in staat van opperste opwinding. Vrouwen, degenen die niet bedlegerig waren, verplaatsten hun bedden om ruimte te maken voor een geïmproviseerd podium vooraan in de zaal. Met haar viool in de hand, wipte Alma van de ene voet op de andere van ongeduld, haar zenuwen tot het uiterste gespannen, alsof ze weer voor het neusje van de zalm van Wenen moest spelen en niet voor deze zielige, treurige kudde.

Eindelijk was alles geregeld. Volmaakte stilte daalde neer over het experimentenblok. Alma stapte voor haar publiek, bracht de strijkstok naar de snaren en sloot haar ogen. De eerste lange, aarzelende noot tastte de stilte van de neerdalende nacht af.

De noot brak af, aarzelde, won toen plotseling aan kracht en ontrafelde zich in een crescendo en in één klap hield de naam Auschwitz voor zijn slachtoffers op te bestaan. Ze waren er niet langer. Gesloten ogen, een dromerige glimlach op hun uitgeputte gezichten, de vrouwen wiegden lichtjes op de maat van de muziek, elk van hen ondergedompeld in haar eigen wereld, Daar had schoonheid opnieuw betekenis, daar namen geliefden hen in hun armen bij een Weense wals, daar leefden hun dierbaren nog, ondanks alles, want muziek is onvergankelijk en dat zijn herinneringen ook.

In de hoek huilde Ima geluidloos, haar mond bedekkend met haar verpleegsterskapje. Magda leunde tegen de muur en wreef over haar borst

op een zodanige manier alsof het haar fysiek pijn deed. Ze werd eraan herinnerd dat er nog iets bestond buiten deze wrede wereld waar haar soort met honderdduizenden werd afgeslacht. Toch glimlachte ze, want samen met de pijn was er ook weer hoop in haar ontbrand, hoop dat misschien nog niet alles verloren was als zulke schoonheid zelfs achter de muren van Auschwitz nog haar weg kon vinden.

Terwijl haar vingers in harmonie met de muziek bewogen, opende Alma haar ogen en grijnsde ondeugend naar haar verbijsterde publiek.

‘Waar wachten jullie op?’ Haar stem doorbrak plotseling de eerbiedige stilte. ‘Ben ik hier voor niets aan het spelen? Het is niet alleen ongeleefd, het is bijna immoreel om stil te blijven zitten als de wals wordt gespeeld. Dans. Nou? Opstaan en dansen, dames! Ik weiger te geloven dat ze jullie hebben laten vergeten hoe je moet dansen.’

Even keken de meisjes elkaar verbijsterd aan. Het idee alleen al leek ongehoord. Maar toen deed Magda zelf een vastberaden stap in de richting van een van de bedden, boog theatraal, en bood een van de vrouwen haar hand aan met een hoffelijkheid waar iedere heer uit het Oude Rijk trots op zou zijn.

‘Madame Mila, wilt u mij de eer bewijzen?’

Zonder aarzeling schoof het meisje dat Magda Mila noemde, haar smalle handpalm in de hand van de Hongaarse Blockälteste. Giechelend van ongelof en verrukking begonnen ze rond te draaien in de kleine ruimte bij het geïmproviseerde podium, blootsvoets en verstrengeld in hun lange nachtjaponnen. Al snel sloot een ander stel zich bij hen aan, en dan nog een, terwijl Alma met benevelde ogen toekeek en eindelijk voor de eerste keer in maanden rust had in zichzelf. Met de kracht van haar muziek bevrijdde ze deze vrouwen voor een paar kostbare ogenblikken. Nu kon ze gelukkig sterven.

Augustus 1943

‘Hoogheid!’ Ondanks de plagerige manier waarop Magda Alma aansprak, klonk er een zekere mate van respect door in haar stem.

En niet alleen dat, de blokoudste had op de een of andere manier voor elkaar gekregen dat Alma zou worden vrijgesteld van de experimenten, zodat het blok de kostbare violiste niet zou verliezen die hen de verschrikkingen van hun gevangenschap deed vergeten telkens als ze voor hen speelde. Alma had een sterk vermoeden dat deze voorkeursbehandeling iets te maken had met Sylvia Friedmann, de eerste assistente van dokter Clauberg, die de laatste tijd een soort vaste waarde was geworden op hun ‘culturele avonden’. Het was ongetwijfeld zij die ermee ingestemd had Alma’s naam van dokter Claubergs lijst te schrappen nadat Alma haar favoriete Slowaakse liedjes had gespeeld, waar de verpleegster om had gevraagd.

‘Wat zou je ervan zeggen om vanavond voor een iets ander publiek te spelen?’ Magda’s stem was helder met een kunstmatige opgewektheid erin, maar haar ogen, afgewend door een gevoel van ongemak, verraadden haar. Achter haar rug wipten twee nieuwkomers, broodmager als vogelverschrikkers, van de ene voet op de andere. ‘Deze twee meisjes zijn van het vrouwenorkest,’ vervolgde Magda. ‘Zij zijn het die je iedere morgen hoort spelen als de buiten-Kommando’s, de werktroepen, door de poorten lopen. “Werk maakt je vrij” en al die onzin. De ss vindt dat naar het werk marcheren met muziek gevierd moet worden.’ Het expressieve gerol van

Magda's ogen was een duidelijke aanwijzing van haar mening over de beruchte slogan die boven de toegangspoorten van het kamp was aangebracht: *Arbeit macht frei*. 'Dat was de reden waarom ze in de eerste plaats kamporkesten organiseerden.'

Alma zweeg.

'Goedemiddag, Frau Rosé.' De jongere vrouw stapte naar voren. Een gestreepte jurk die losjes over haar lichaam hing, benadrukte alleen maar nog meer haar uitgemergelde staat. Vreemd genoeg was haar hoofd niet kaalgeschoren, Alma kon zien dat haar kastanjebruine krullen keurig onder haar hoofddoek waren weggestopt. 'Het is een eer om kennis met u te maken. We zijn allemaal grote bewonderaars van uw talent.'

'Mijn naam is Hilde en dit is Karla,' stelde haar vriendin hen beiden voor. Net als Karla sprak Hilde Alma's moedertaal, maar met een Pruisisch accent in plaats van Alma's zachte Weense intonatie. Ze droeg ook dezelfde gestreepte jurk en dezelfde hoofddoek. Alma bedacht dat het een soort uniform van het orkest moest zijn.

Meteen begonnen ze door elkaar te praten.

'We hoorden van Zippy over het enorme succes van uw culturele avonden...'

'Ze speelt in ons orkestje, ziet u...'

'Ik speel blokfluit en piccolo...'

'En ik ben een percussionist, maar, om eerlijk te zijn, het enige wat we kunnen produceren is de afschuwelijkste Katzenmusik die de plaatselijke Gestapo als een soort marteling kan gebruiken en luidruchtige marsen die alleen goed genoeg zijn voor het Aussenkommando, de buitentroepen, om op te marcheren.'

'Sofia, onze orkestleider, probeert ons zo goed mogelijk te dirigeren, maar we zijn als aapjes voor een orgeldraaier.'

'En toevallig is vandaag de verjaardag van een van de ss-opzichters en we dachten...'

‘Nee.’

Geschrokken door zo’n stellige afwijzing – het eerste wat van Alma’s lippen vloog, terwijl ze ze strak en onwrikbaar op één lijn hield – keken de twee meisjes elkaar angstig aan.

Naast hen snoof Magda slechts zachtjes met gemoedelijke minachting. ‘Ik zei toch dat ze zou weigeren. Hare Hoogheid beseft nog niet waar ze is. Als ze een paar dagen bij een van de buitentroepen zou worden ingedeeld, waar ze stenen van de ene stapel naar de andere moet slingeren, puur voor het vermaak van de ss’ers, zou dat haar snel genoeg leren haar neus niet op te halen voor zulke kansen. Maar we hebben haar hier al verwend.’

‘Ik speel niet voor die Nazi-varkensboeren,’ zei Alma. Bij het zien van de afschuw op de gezichten van de meisjes van het orkest bij het horen van zulke beledigingen die met zoveel achteloosheid in het rond werden gegooid, grijnsde ze duister. ‘Varkensboeren,’ herhaalde Alma langzaam en met veel plezier. ‘Dat is precies wat ze zijn. Het uitschot van de aarde dat uit de spleten is gekropen en het hele continent heeft overspoeld met zijn smerigheid. Wil je dat ik voor hen speel? Waarom zou ik mijn talenten verspillen? Ze zouden goede muziek nog niet herkennen als die ze recht in hun gezicht raakte.’

Karla, krijtwit en met grote ogen, schudde haar hoofd zo heftig dat haar krullen onder haar hoofddoek vandaan kwamen. ‘Zulke dingen moet je hier niet zeggen! De mensen zullen je voor een stuk brood aangeven bij de Kapo, of een ss Blockführerin, en dan is het allemaal voorbij voor je!’

‘Des te beter. Geef jij me maar zelf aan, als je wilt. Maakt voor mij niet uit.’ Het was niet enkel de grote mond die ze had, het kon haar echt niet schelen of de ss’ers haar tegen de muur zouden zetten en doodschieten om haar scherpe tong.

Magda lachte nu hardop. Heb je ooit zoiets gezien? was de vraag die van haar gezicht leek af te stralen. ‘Hoogheid.’ Ze stapte dichterbij Alma’s bed. ‘Doe niet zo gek. Sta op.’